

Robert Mantran, *Histoire de la Turquie*, Paris. Presses Universitaires de France, 1952, 128 Sa. («Que sais-je?» koleksiyonu No. 539).

Vakitsiz ölümüyle Yakın Şark İslâm tarihi tedkikleri sahasında büyük bir boşluk bırakan Prof. J. Sauvage'nin hâtrasına ithaf edilmiş olan bu eserde Türk tarihi, başlangıcından 1951 yılı sonlarına kadar, ana hatlarıyla hülâsa edilmiştir. Türklerin İslâmlığı kabul etmelerinden önceki tarihlerinden bahseden bir girişten sonra, müellif altı kısımda esas mevzuunu tedkik etmektedir. Birinci kısım Selçuklulara tahsis olunmuştur. Bunu Anadolu beylikleri ve Osmanlı imparatorluğunun kuruluş devri bahsi takib etmektedir. Osmanlı devletinin yükseliş, alçalış ve işlahat devirleri birer ayrı kısım teşkil etmektedirler. Son kısım ise İnkılâp ve Türkiye Cumhuriyeti devirlerini içine almaktadır. Metin içinde üç harita bulunan kitabın sonuna Garp dillerinde yayınlanmış eserleri ihtiva eden kısa ve öz lü bir bibliyografya eklenmiştir.

Eserde ilk göze çarpan hususiyet müellifin tarafsızlığını muhafaza ede-

bilmiş olmasıdır. Hakikaten, Batı müelliflerinin hemen hepsinde görülen millî veya dinî taassup R. Mantran'ın kitabında sezilmemektedir. Bu bakımdan müellif hakiki bir ilim adamı olduğunu isbat etmiştir. Kanunî Süleyman devrine Osmanlı-Fransız ittifakını François I'ın Pağışah'tan istirham ettiğini belirtmesi (s. 57) genç âlimin hakseverliğini gösterir. Has isimlerin Türk telâffuzuna göre yazılmış olması da çok isabetli bir yeniliktir. Müellifin Kanunî Süleyman devrine ve XVII. - XVIII. yüz yıllarda Osmanlı ülkelerindeki Avrupa ticaretine ayırdığı sayfalar kanaatimizce eserin en kıymetli parçalarıdır. Bihassa bu'son bahis (s. 73.v.d.) mütehassısların bile faydalanacağı derecede dikkate şayandır.

Kitapta bazı mürettip hatalarına rastlanmaktadır. Okuyucunun kolaylıkla farketmediği bu yanlışlarda müellifin hiçbir kusuru olmadığı şübhesizdir. Aynı şekilde, s. 55'de de 26 Ağustos tarihinden sonra 1511 tarihi unutulmuştur². Barbaros Hayreddin'in Cezayir'i tekrar zabtetmesini 1535 yılında gösteren müellif bu hususta yanılmıştır; zira Cezayir'in tekrar

zabtı 1525'de vukubulmuştur³. Bundan başka, Murad IV. devrinde İran ile imzalanan sulh muahedesi, müellifin yazdığı gibi (s. 69), Revan'ı Osmanlı devletine sağlamamış, aksine olarak, İran'a bırakmıştır⁴.

Türkçe bilen ve değerli bir tarihçi olan müellifin, eserinde Türkiye'de neşredilmiş modern etüdlere faydalanmamış olması keyfiyetinin bazı eski ve yanlış bilgilerin tekrarına sebep olduğunu açıklamalıyız. Meselâ müellif, Alâeddin Bey'in, kardeşi Orhan devrinde, hükümet teşkilâtının başında bulunduğunu bildirmektedir (s. 36). Halbuki, Alâeddin Bey ile vezir Alâeddin Paşa'nın aynı şahıs olmadıkları bugün Türk ilim âleminde kabul edilmiş bir hakikattir⁵. Müellifin Küçük Kaynarca muahedesinde Rus «donanması»nın Boğazlar'dan geçiş hakkını elde ettiğini yazması (s. 79) herhalde bir dikkatsizlik neticesi olmalıdır. Çünkü, bu muahede Ruslara sadece ticaret gemilerini Bo-

ğazlar'dan geçirmek müsaadesini veriyordu⁶. Gülhane hatt-ı şerifinin okunmasında da Mustafa Reşid Paşa'nın adının zikredilmemesi (s. 88) bir unutkanlık olsa gerektir⁷.

Son olarak, XV. ve XVI. yüzyıllar Osmanlı teşkilâtı ve müesseseleri bahsinde Reis ül-küttab'ın Sadriazam'ın iki esas yardımcısından biri olduğu yazılmaktaysa da (s. 59), Reis ül-küttablık makamının ancak XVII. yüzyılın sonlarında ehemmiyet kazandığını söyleyelim⁸. Diğer taraftan, müellifin kitabında Şeyh ül-İslâm'dan hiç bahsetmemesine işaret etmeden geçemiyoruz. Şunu da ilâve edelim ki bütün bunlar teferruat kabilindedir. Sayın R. Mantran eserinde büyük bir terkip kudreti göstermiştir. Hakiki bir ihtiyacı karşılayan bu kitabı neşrettiğinden dolayı kendisini candan tebrik eder, Türk tarihine dair daha iddialı eserlerini sabırsızlıkla bekleriz.

¹ Meselâ, s. 35'de 1290 yerine 1209, s. 47'de XI. yerine IX., s. 54'de 1534 yerine 1524.

² Bunun için bk. J. de Hammer, *Histoire de l'Empire ottoman*, terc. J. - J. Hellert, Paris, 1835—1841, V., s. 583.

³ H. - D. de Grammont, *Histoire d'Alger sous la domination turque (1515—1880)*, Paris, 1887, s. 33.

⁴ Hammer, *ayn. esr.*, IX., s. 350. Sayın R. Mantran'ın eserinde muahedenin tarihi 1629 yerine, mürettip hatası olarak, 1628 şeklinde çıkmıştır.

⁵ Bunun için bk. İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı tarihi*, Ankara, 1947, I., s. 32.

⁶ Dr. Cemal Tuğın, *Osmanlı İmparatorluğu devrinde Boğazlar Meselesi*, İstanbul, 1947, s. 50.

⁷ Bunun için bk. Cavid Baysun, *Mustafa Reşid Paşa, (Tanzimat, İstanbul, 1910, I., s. 784)*.

⁸ J. Deny, *Reis ül-küttabı* maddesi (*Encyclopédie de l'Islam*, Leiden - Paris, 1913—1938, III., s. 1220 v.d.).

Ercümend Kur'an

Mary Lucille Shay, *The Ottoman empire from 1720 to 1734 as revealed in despatches of the Venetian Baili (Venedik balyoşlarının tahriratına göre 1720'den 1734'e kadar Osmanlı*

İmparatorluğu). The University of Illinois press, Urbana, 1944.

Osmanlı İmparatorluğu'nun muhtelif devirlerine ait yabancı kaynaklar meyanında, çeşitli lisanslarda yazılmış